

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

I

ΑΚΟΜΗ ἐνθυμοῦμαι τὸ φοβεῖον σκάνδαλον, τὸ ὁποῖον ἐγέννησε, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἡ ἀνάπτυξις τῆς δαρβινείου θεωρίας ἀπὸ τοῦ πανεπιστημίου μας. Ὁ καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς, ὁ ριψοκινδυνεύσας νὰ γνωρίσῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας φοιτητὰς τὸν νόμον τῆς ἐξελίξεως, ὅχι μόνον ἐκινδύνευσε νὰ φορισθῇ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ὡς ὁ ἄλλος ἀθῶος συγγραφεὺς τῆς «Παύσης Ἰωάννας», ἀλλὰ μὲ ἔκπληξιν τοῦ εὐρεν, ὡς λέγεται, τὰς ἡμέρας ἐκείνας, κλειστάς τὰς θύρας τῶν περισσοτέρων πελατῶν του. Τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς ἐξεγέρσεως τὴν σημαίαν μὴ νομίσετε ἐν τούτοις ὅτι ἐκράτουν φανατικοὶ θρησκομανεῖς, καλόγηροι καὶ γραιῖδια. Μέχρις αὐτῶν δὲν εἶχε φθάσῃ ἡ ἡγὼ τοῦ ἀνταρτικοῦ κηρύγματος. Τῆς σταυροφορίας τὴν πρωτοπορείαν ἀπετέλει κυρίως ὁ τρυφερὸς κόσμος τῶν ὀνειροπόλων καὶ τῶν ὑπερευαισθητῶν, ὅσοι ἔβλεπον τὴν ποίησιν τῆς ζωῆς σβυνομένην ὑπὸ τὴν πνοὴν τῶν ἐπιστημονικῶν δαιμονίων. Τὴν κορυφωθεῖσαν μάλιστα μῆνιν δὲν ἔλεψε νὰ ἐκδηλώσῃ εἰς φλογερούς στίχους, ὀλίγον ἄργωτερα, ποιητὴς ἐκπροσωπῶν τὴν ὑπερευαισθησίαν τῆς ἐποχῆς του, ὁ κ. Ἀχιλλεὺς Παράσχος.

Τὸ σύμπτωμα τοῦτο εἶνε γενικωτέρας φύσεως. Ὁ φόβος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀληθείας ἐκ μέρους ὄλων ἐκείνων, ὅσοι συγκεχυμένην ἔχουν ἰδέαν τῶν μεγάλων καὶ περιπλόκων προβλημάτων τῆς ζωῆς καὶ πεπλανημένην ἀντίληψιν τῶν νόμων, τῶν διεπόντων τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, δὲν ἐξεδηλώθη μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν μας πρωτογενῆ κοινωνίαν. Πανταχοῦ καὶ πάν-

τοτε, οί ποιηταί και οί καλλιτέχνη οί πιστεύσαντες εις τόν μυστικόν και υπερκόσμιον χαρακτήρα τής τέχνης, έπτοήθησαν τήν έπιστημονικήν αποκάλυψιν και δέν ήθέλησαν νάντιληφθούν, ότι εάν ή έπιστήμη έσκέδασε τόν μυστικισμόν εκ τής θεωρίας του καλου, απέδειξεν όμως ότι ή τέχνη έχει τας ρίζας της εις αυτούς τους μυχούς τής ανθρωπίνης ζωής, τής οποίας αποτελεί τήν ευγενεστέραν άνθησιν. « Τί θα θάπολειφθῆ ήμέραν τινά, λέγει ο γάλλος φιλόσοφος Γκυγιώ, εκ τών ποικίλων θεησκευτικων και ήθικων ήμων πεποιθήσεων; Τίποτε ίσως. 'Αλλ' εάν έρωτηθώμεν τί θάπολειφθῆ εκ τής τέχνης, εκ τής ζωγραφικής αίφνης, εκ τής μουσικής, και ίδια εκ τής τέχνης εκείνης, ήτις συγκεντροί όλες τας άλλας, τής Ποιήσεως, δυνάμεθα νά αποκριθώμεν θαρρουντως: τό πᾶν ή τουλάχιστον ό,τι υπάρχει εν αυτῇ καλλίτερον, βαθύτερον, έπισημότερον.» Τήν πίστιν αυτῇν προς τήν αιωνιότητα τής τέχνης, τήν οποίαν δέν ίσχυσε νά εμπνεύσῃ ή ρητορική των μεγάλων διδασκάλων του 'Ιδανισμού προς τους οπαδους αυτου, άλλους Πέτρους, μη τολμώντας εις τό κέλευσμα του Κυρίου, νά βαδίσουν επί των κυμάτων τής πραγματικότητας, τήν πίστιν αυτῇν τήν εμπνέει και τήν στηρίζει ή ψυχρά έπιστήμη του εργαστηρίου και του πειράματος. Εις τής ζωής τό θεάτρον σήμερα, παρά τὰ ψυχρά και επιβλητικά τεμένη τής 'Επιστήμης, εντός των οποίων αναλύεται, ανατέμνεται, καταμετρεΐται και δοκιμάζεται ή οργανική και ή ανόργανος ύλη, ύψοῦνται ισότιμοι, συμπαθείς, μυστικοί οί νοοί τής Τέχνης, υπό τους ιερούς τής οποίας θόλους, συζευγύει αυτη τους ήχους, τὰ χρώματα, τας λέξεις, ίνα πλαστοουργήσῃ τὰ πλάσματα του ιδεώδους, του ευγενοῦς τούτου άνθους, τό όποϊον ενῶ λούει τὰ πέταλά του εις τό κυάνεον τής ψυχικής μας ατμοσφαιρας, βυθίζει, κατά τόν Γκριβώ, τας ρίζας του εις τό σκοτεινόν έδαφος του οργανισμού.

Και εινε συγγενής ή λατρεία ή προσφερομένη εντεῦθεν εις τόν αυστηρόν θεόν τής 'Επιστήμης και εειθεν εις τήν γλυκεϊαν θεαιναν τής Τέχνης. Δίδυμα τέχνα, εθήλασαν εν τῇ άπωτάτῃ του κόσμου αρχῇ, από διδύμων μαστων τό γάλα τής ζωής. Προτου ή πολυσχιδής σύγχρονος έπιστήμη προσλάβῃ δια του καταμερισμου τήν χειράφετον αυτης σημερινήν ύπόστασιν, ενελόχευεν μία και αδιαίρετος εις τους κόλπους κοινῆς μητρός, τής Φιλοσοφίας, τής παγκοσμίου έπιστήμης, τής οποίας αντιχείμενον ήτο πᾶν τό υπάρχον: ο άνθρωπος, ή φύσις, ο θεός. 'Από των αυτων μητρικων κόλπων επήγασεν ή ποιησις και ή τέχνη. Και σήμερα, ότε πᾶν ό,τι ήδυνήθη βαθμηδόν νάποσχισθῆ, νά μελετηθῆ εμπειρικώς, νάποτελέσῃ θέμα ίδιας έπιστημονικής

ερευνῆς καὶ νὰ ποικουσταλλωθῆ εἰς ἰδίαν καὶ ἀνεξάρτητον ἐπιστημονικὴν ὄντοτητα, ἀπεσχίσθη καὶ ἀπεχωρήθη. ἡ δὲ φιλοσοφία, ἀπογομνωθεῖσα οὕτω, τείνει νὰ περιορισθῆ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀγνώστου καὶ τοῦ ἀλύτου, εἰς τὰ ἐρωτηματικὰ σημεῖα τοῦ περιφήμου ποιήματος τοῦ Βίκτωρος Ὑγγώ, βλέπομεν ὅτι δὲν ἀπομένει ἄλλο τι εἰς τὴν ποινίαν μητέρα, ἢ ἡ τέχνη καὶ ἡ ποίησις. Μήπως τὰ ὅρια τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως δὲν συγχέονται καὶ μήπως δὲν ἐλέχθη, ὅτι οἱ μεταφυσικοὶ εἶνε ποιηταὶ παραγνωρίσαντες τὸν προορισμὸν των; Ἐὰν ποίησις, ἐν τῇ γενικωτέρᾳ αὐτῆς καλλιτεχνικῇ ἐκδοχῇ, εἶνε δημιουργία, ὁ ποιητῆς καὶ ὁ μεταφυσικός, λέγει ὁ Ριμπώ, εἶνε ἐπίσης δημιουργοί, ὁ μὲν διότι χειρίζεται τὰ χρώματα, τὰς λέξεις, τὰς μορφάς, ἵνα δι' αὐτῶν περιβάλλῃ τὰς ἰδέας, τὸ ἔνδυμα τῆς ζωῆς, ὁ δὲ διότι νομίζει ὅτι κατέχει τὰ κεκρυμμένα ἐλατήρια, τὰ κινουῦντα τὸν κόσμον, τοὺς γονίμους κανόνας δι' ὧν ἐξηγοῦνται οἱ νόμοι τοῦ συμπαντος καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων τὸ κῦμα τῶν φαινομένων πηγάζει ὡς ἀπὸ πηγῆς αἰωνίου. Ἐντεῦθεν μεγάλα φιλοσοφικὰ ἔργα παρουσιάζουσι τοὺς χαρακτῆρας μεγάλων ποιημάτων. Ὁ Χάινε ἀποφαίνεται περὶ τοῦ ξηροτέρου τῶν μεταφυσικῶν, τοῦ Σπινόζα, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις του μαγεύει ὡς ἡ θεὰ τῆς φύσεως ἐν τῇ ἐπιβλητικῇ αὐτῆς γαλήνῃ. Αἱ ἰδέαι του ὁμοιάζουν κατὰ τὸν γερμανὸν ποιητὴν, πρὸς δάσος ἀπέραντον, τοῦ οἰοῦμαι αἱ ἀντιστενόμεναι κορυφαὶ κυμαίνονται ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ἐνῶ οἱ ἀκλόνητοι κορμοὶ βυθίζουσι τὰς ρίζας των εἰς τὴν αἰωνίαν γῆν. Ἡ ποίησις, λέγει καὶ ἕτερος τῶν συγχρόνων φιλοσόφων, ὑπῆρξε ποτὲ συνηνωμένη μετὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως. Τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Ἰνδῶν καὶ ἡ Βίβλος; μήπως δὲν εἶνε μεγάλα μεταφυσικὰ ποιήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐπισκόπησις τῆς ποικίλης ἐπιφανείας τῶν πραγμάτων ἐνοῦται πρὸς τὰς βαθεῖας καὶ μελαγχολικὰς ἀπόψεις τοῦ ἀγνώστου; Ὁ Παρμενίδης, ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ Ἡράκλειτος, ὁ Πλάτων, ὁ Λουκρήτιος, ἦσαν ποιηταὶ καὶ σοφοὶ συγχρόνως.

Ἄλλ' ἔάν, ἐν τῇ ἀπωτάτῃ νεότητι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐπιστήμη καὶ τέχνη ἐκάθευδον ἐν τῷ αὐτῷ μητρικῷ κόλπῳ, καὶ σήμερον εἰς τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀχώριστοι συναδελφοῦνται αἱ διδυμοὶ λατρεῖται. Ὁ πόθος τῆς γνώσεως καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ μυστηρίου, ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξωτερευσεως τῶν αἰσθητικῶν συγκινήσεων εἶνε χαρακτῆρες σταθεροὶ τῆς ψυχικῆς ἡμῶν ζωῆς μεθ' ὅλην τὴν ποικιλίαν τῶν μορφῶν, ἃς ὑποδύονται.

Νὰ πιστεύσωμεν ἄρα ὅτι τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ πρακτικὸν

πνεῦμα τοῦ αἰῶνος ἐπενεμήθη τὸ ἔδαφος τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καὶ ὅτι ὑπὸ τὴν βαρεῖαν σκιάν τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως, χλωσιῶσι καὶ μαραίνονται τὰ ἄβρὰ τῆς τέχνης ἄνθημα ; Ὁ ποιητὴς, καὶ ὁ πρωτογενὴς ὁ ἐκδηλώσας εἰς τοὺς πρώτους ἀφελεῖς τόνους τὴν αἰσθητικὴν συγκίνησιν, τὴν πλημμυρήτασαν τὴν ψυχὴν του, καὶ ὁ σύγχρονος, τοῦ ὁποῖου ἡ αἰσθητικὴ συγκίνησις, ἐκ τῆς εὐρύσεως τῶν ὀριζόντων τῆς γνώσεως, εἶνε πολυμερεστέρᾳ καὶ συνθετωτέρᾳ, ὁ καλλιτέχνης ὅλων τῶν αἰώνων καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν πηγὴν καὶ ἐκβολὴν τῆς δημιουργίας αὐτοῦ ἔχει τὸ καλόν. Ἀπ' αὐτοῦ, ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῆς ὑποστάσεις, ἀντλεῖ τὴν αἰσθητικὴν συγκίνησιν καὶ ἡ ἀπὸ ταύτης ἀντίδρασις ἐκσημαίνεται πάλιν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ καλοῦ. Ἀλλὰ τὸ καλόν — τὸ αἰώνιον ζήτημα τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν αἰσθητικῶν — εἶνέ τι ἐξωτερικὸν καὶ ξένον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, εἶνε ὑπόστασις τις φανταστικῆ, ἀπειλουμένη ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς προόδου ἢ τῆς γνώσεως ; Ἡ νεωτάτη αἰσθητικὴ, ἡ ἀνοιχοδομουμένη ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας, τείνει νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ καλόν, ὅπως ἡ νεωτέρα ἠθικὴ τὸ ἀγαθόν, εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ μητέρα, τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. « Ὅλη ἡ ποίησις τῆς φύσεως κρύπτεται ὑπὸ τὸ ἀνθρώπινον κρανίον. » Εἰς τὴν παραστατικὴν ταύτην ἔκφρασιν ἡ αἰσθητικὴ τῶν χρόνων μας συγκεφαλαιοῖ ὅλας τὰς περὶ κалоῦ θεωρίας.

Αἱ νέαι αὗται ἀπόψεις καταδεικνύουσιν ἄρα, ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία εἶνε ἀναγκαία ἐκδηλώσις τῆς φυσικῆς ἡμῶν ζωῆς, εἰωνία ἄνθησις τοῦ εἰς τὰ βάθη τῆς ὑπάρξεώς μας ἐρριζωμένου δένδρου τοῦ καλοῦ Ὁ Γκυγιώ ὀρίζει τοῦτο ὡς ἀντιληψὶν διεγείρουσαν ἐντὸς ἡμῶν τὴν ζωὴν ὑπὸ τὰς τρεῖς αὐτῆς μορφὰς (αἰσθητικότητα, διανόησιν, βούλησιν) καὶ παράγουσαν τὴν ἡδονὴν ἐκ τῆς ταχείας συνειδήσεως τῆς γενικῆς ταύτης διεγέρσεως. Ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ ἀναγομένη ἐπομένως, κατὰ τὴν σχολὴν τῆ: ἐξελίξεως, εἰς εἶδος ἡδονῆς, δέον νὰ θεωρηθῇ συνδεδεμένη ὡς πᾶσα ἡδονὴ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς. Ἡ ἀγγλικὴ ψυχολογικὴ σχολή, ἡ ἐρευνητάσα ἐν ζηλωτῇ σαφηνείᾳ τὸν νόμον τῆς παιδιᾶς ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν ζώντων ὄντων, ὑπήγαγεν εἰς τὸν νόμον τοῦτον καὶ τὴν ἡδονὴν τοῦ καλοῦ, γενικεύσασα ταύτην καὶ εἰς τὰς κατωτέρως βαθμίδας τῆς ζωολογικῆς κλίμακος. Ἡ παιδιὰ εἶνε ἡ ἐκ/εἰλισις τῆς ἀποταμιευομένης ἐν ἡμῖν ὑπερπληθοῦς νευρικῆς ἐνεργείας. Ὅταν ἡ ἐκκένωσις τοῦ νευρικοῦ τούτου, οὕτως εἰπεῖν ρεύματος, παρακωλύεται, τότε ὑπόδύεται αὕτη τὸν τύπον τῆς ἐπιθυμίας ἐκ τῆς ἰκανοποιήσεως ἢ

μὴ τῆς ἐπιθυμίας γεννᾶται ἡ ἡδονὴ ἢ ἡ ὀδύνη Ἡ τασίς ἄρα πρὸς κατανίκησιν τῶν ἐμποδίων τούτων, ὁ ἔρωσ τῆς νίκης καὶ αὐτὴ ἡ νίκη, εἶνε συνθήκη ὑπάρξεως διὰ πᾶν ἔμφυγον ὄν, ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας βαθμίδος τῆς ζωολογικῆς κλίμακος μέχρι τῆς κατωτέρας. Τοῦτο ἀποδεικνύουν καθ' ἐκάστην αἱ συγκριτικαὶ ψυχολογικαὶ ἔρευναι. Ὅπως ἡ βιολογία θέμα αὐτῆς ἔχει ὄλην τὴν ζωολογικὴν κλίμακα ἀπὸ τοῦ ἐγγυματικοῦ ζωῦφιου μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ἡ ψυχολογία δὲν δύναται νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν σήμερον, λέγει ὁ Ριμπώ, ὅτι καὶ τὰ ζῶα ἔχουσιν τὰ αἰσθητήματά των, τὰ συναισθήματα, τοὺς πόθους, τὰς ἡδονὰς των, τὰς ὀδύνας, καταστάσεις ψυχικὰς, τὰς ὁποίας ἐμελέτησαν μέχρι σήμερον μόνοι οἱ φυσιοδίφαι, ἀφ' οὗ οἱ ψυχολόγοι περιωρίζοντο εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πάλιν οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει, ἀλλὰ τοῦ λευκοῦ, πεπολιτισμένου καὶ ἐνήλικος ἀνθρώπου Ὁ Δάρβιν πρῶτος, ἀνιχνεύσας τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ παρὰ τοῖς ζῴοις, ἔπαυσε νὰ θεωρῇ αὐτὴν ὡς χαρακτηριστικὴν τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους, ἀποδείξας ὅτι ἡ βελτίωσις τῶν εἰδῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν θηλέων ἐκλογὴν τῶν ἀρρένων καὶ τὰνάπαλιν, ἀναλόγως τῆς λαμπρότητος τοῦ ἄσματος, τῆς καλλονῆς, τοῦ περῶματος καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐρωτικῆς ἑλξεως, τῆς ζωπυρούσης ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὸν ὄργανισμὸν καὶ ἐκφαινούσης ἐν μεγάλῳ πᾶσιν ψυχικὴν κίνησιν, τὸ πανόραμα τῶν αἰσθητικῶν συγκινήσεων ἐκδηλοῦται μεγαλοπρεπέστατα καθ' ὄλην τὴν ἔμφυγον φύσιν Ὁ Ἰταλὸς φυσιολόγος Μαντεγάττας, περιγράφων ἐν τῇ «Φυσιολογία τοῦ Ἑρώτος» τὰ αἰσθητικὰ ταῦτα συναισθήματα τῶν ζῴων, ἀριθμεῖ εὐγλωττότατα παραδείγματα.

Ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ ἐπομένως, αἱ ἐκ τοῦ ὁποίου συγκινήσεις καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν ἀπορρέουσαι πράξεις λαμβάνουσι παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ κατόπιν μακρᾶς ἐξελιξεως, ἀσύγκριτον εἰδικὴν ἀνάπτυξιν, εἶνε τόσον συγγενὴς πρὸς τὴν ζωὴν, ὥστε οὐδὲν πλάσμα ἐν τῷ κόσμῳ ἀπεστερήθη αὐτῆς εἰς βαθμὸν τινα. Καὶ ἡ Τέχνη, ἡ εὐγενὴς καὶ ἀβρὰ αὐτῆ παιδιὰ, ὡς ἀποτελοῦσα κατὰ τὸν Σπένσερ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πλημμυρούσης τὸν ὄργανισμὸν ἐνεργείας, δὲν θὰ παύσῃ νὰ ἦναι ἡ ἀσφαλιστικὴ δικλῆις τῆς ζωῆς.

Εἰς τὴν ἐπιστήμην λοιπὸν τὴν ψυχρὰν τοῦ αἰῶνος, ὅστις τόσον παρεξηγήθη καὶ ἐσυκοφαντήθη ὑπὸ τῶν ποιητῶν, ὀφείλεται ἡ ἀποκάλυψις τῆς εὐρύτητος καὶ αἰωνιότητος τῶν αἰσθητικῶν συγκινήσεων, καὶ ἡ κατὰδειξις τῆς φύσεως τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ὡς ἀναγκαίας ἐκφράσεως τῆς ζωῆς. Ἐφ' ὅσον ζῶσα ὑπαρξίς ἀναπνέει ἐπὶ τοῦ πλανήτου ἡμῶν, ὁ ἔρωσ τοῦ κα-

λοῦ αἰώνιος θὰ διαφλέγη τὴν ζωὴν καὶ ὅ,τι ἔτερψε καὶ συνεκίνησε καὶ ἐνθουσίασε μέχρι σήμερον ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ὑπάρχουν πλέον, θὰ συγκινήσῃ καὶ θὰ ἐνθουσιάσῃ εἰς τὰ πώτατα βῆθη τοῦ μέλλοντος ὅλας τὰς ἀγνώστους γενεάς, τῶν ὁποίων τὸν ζώπυρον πυρῆνα κλείομεν σήμερον ἐντὸς ἡμῶν καὶ οἵτινες θὰ ἔλθουν νὰ κάμουν, ὡς ἡμεῖς, κατὰ τὴν θαυμασίαν ἔκφρασιν τοῦ Ρενάν, τὸν χαριτωμένον αὐτὸν περίπατον διὰ μέσου τῆς πραγματικότητος. Καὶ ἡ γλυκεῖα φύσις τῆς γῆς θάντηγῃ ἄσματα ἀηδόνων καὶ ἄσματα ποιητῶν, θὰ ἐνωτίζεται ἀρμονίᾳ κενάς, θὰ ὠραίζεται ἀπὸ τῆς τέχνης τὰ πλάσματα εἰς μακρὰς σειρὰς ἐπιπλομένων ἐνιαυτῶν.

II

Ἄλλὰ δὲν ἀνύψωσε μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ Ἐπιστήμη τὴν σημασίαν τῶν καλῶν τεχνῶν, καταδείξασα τὴν ἀληθῆ φύσιν τῶν αἰσθητικῶν νόμων. Διὰ τῆς εὐρύνσεως τοῦ κράτους τοῦ ἐπιστητοῦ καὶ τῆς ἀποκαλύψεως νέων ὀριζόντων ἐπλούτισε καὶ ἐποικίλλε τὰς πηγὰς τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ καλλιτέχου. Ἄντὶ δὲ νὰ περιορίσῃ τὸν κόσμον τῶν μυστηρίων, τὸν ὅποιον κατὰ προτίμησιν νέμεται ἡ φαντασία τοῦ καλλιτέχου, ἐξ ἐναντίας ἐπλάτυνε αὐτόν. Πᾶσα ἀνακάλυψις ἐπιστημονικῆ μήπως δὲν παρουσιάζει ὅπισθεν αὐτῆς νέον μυστήριον; Ἡ ἐπιστήμη ἣτις ἄρχεται ἀπὸ μιᾶς ἐκπλήξεως καταλήγει εἰς νέαν ἐκπλήξιν, εἶπεν ὁ Coleridge, ἐκ δὲ τῶν ἐκπλήξεων τούτων γεννᾶται ἡ ποίησις καὶ ἡ φιλοσοφία. Γάλλος φιλόσοφος συνοψίζει εἰς θαυμασίας γραμμάς σχετικὰς ἀληθείας. «Ἐξήλευσα, λέγει, τὸν μύρμηκα τοῦ ὁποῦ ὁ ὀρίζων εἶνε τόσον στενός, ὥστε ἀναγκάζεται νανέλθῃ ἐπὶ ἐνὸς φύλλου ἢ ἐπὶ ἐνὸς λιθαρίου διὰ νὰ ἴδῃ ἡμισυ βῆμα πέραν αὐτοῦ. Πλῆθος χαριεστάτων πραγμάτων, διαφευγόντων ἡμᾶς, παρουσιάζονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Δι' αὐτόν ἡ ψάμμος τῆς ὁδοῦ, καὶ ὁ φλοιὸς τοῦ δένδρου κρύπτουν ποίησιν ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς. Ἐὰν ἐξετείνετο διὰ μιᾶς καὶ ὑρύνετο τὸ ὀπτικόν του πεδίον, τὸ ἔντομον θὰ ἤσυχалле, καὶ ἐνώπιον τῶν δασῶν καὶ τῶν ὀρέων μας θὰ ἐνοστάλγει, τὴν ἐλαφρὰν σκιάν τῶν μικροσκοπικῶν βοτανῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐνδιητᾶτο». Οὕτω πως ὅσον ὑψούμεθα εἰς νέους ὀριζοντας, τὸ πρῶτον ἡμῶν αἰσθημα, εἶνε αἰσθημα φόβου καὶ δυσφορίας πρὸ τοῦ ἀγνώστου. Δὲν ἐπεταὶ ὁμως ὅτι οἱ νέοι οὗτοι ὀρίζοντες δὲν κρύπτουν δι' ἡμᾶς πηγὰς νέων καὶ παρθένων ἐντυπώσεων καὶ ἀπολαύσεων.

Ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτιροῖξῃ ὅτι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀνακαλύψεις δηλητηριάξουν τὰς αἰσθητικὰς ἀντιλήψεις ἢ στερεοῦν τὰς πηγὰς τῆς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως; Κατὰ τί ἡ γνώσις τῆς ἀνατομικῆς συστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ ἐξήλειψεν ἕως τῶρα τὴν μαγεῖαν τῆς καλλονῆς καὶ κατὰ τί κατέστειλε τὴν ἔλξιν τῶν παρθενικῶν βλεμμάτων καὶ τῶν ἀλαβαστρίνων μελῶν; Κατὰ τί ἡ γνώσις τῶν νόμων τῆς ἀκουστικῆς καὶ ὅλαι αἱ περὶ ἤχου θεωρίαι θὰ σβύσωσι τὴν μέθην τοῦ ἄσματος καὶ τὴν δύναμιν, τὴν ὁποῖαν ἔχει ἡ μουσικὴ νάφυπνίξῃ εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τὸν γλυκύπικρον κόσμον τῶν ἀναμνήσεων, τὸ ἐράσμιον πανόραμα τοῦ παρελθόντος; Τὰ θέλητρα τῶν σεληνοφωτιστῶν νυκτῶν, τὸ μυστήριον τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ, τὴν γαλήνην τὴν ὁποῖαν σταλάζει εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸ καμάρωμα τοῦ στερεώματος καὶ τοῦ ὠκεανοῦ, ποῖα ἀστρονομικὴ ἢ γεωλογικὴ γνώσις, ποῖος μαθηματικὸς ὑπολογισμὸς θὰ τὰ προσβέσῃ ποτε; Καὶ τὴν ἔλξιν αὐτὴν τὴν δεσποτικὴν πρὸς τὸ περιβάλλον ἡμᾶς θαυμάσιον ὄραμα, πρὸς τὰ ὄντα τὰ προσφιλῆ, πρὸς τοὺς τόπους τοὺς ἀγαπητοὺς, πρὸς τὰς σκιάς τοῦ παρελθόντος, πρὸς τοῦ μέλλοντος τὰ ἰνδάλματα, τὴν ἔλξιν αὐτὴν, τὸν κραταῖον καὶ ἀνίκητον ἔρωτα τῆς ζωῆς, ποῖα δύναμις ποτὲ θὰ ἰσχύσῃ νὰ τὸν καταπνίξῃ; Ποῖα γνώσις θὰ ψαλλιδίσῃ ποτὲ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὰ πτερά, ἢ θὰ στεγνώσῃ τὰς πηγὰς τῶν δακρῶν ἢ θὰ πνίξῃ τὴν κραυγὴν τῆς ἀπογνώσεως τῶν αἰωνίων χωρισμῶν; Ποῖα ἀλήθεια θὰ σκορπίσῃ τὰ ὄνειρα τῆς ἰνδαλλομένης φαντασίας τῶν ἀγαπῶντων, τῶν ἐνούμενων εἰς τὸ πρῶτον φιλῆμα; Καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ συγκινήσεις αἱ πλημμυροῦσαι ἐντὸς ἡμῶν εἰς ἀκάθεκτον ρεῦμα πῶς θὰ πύσσουν ποτὲ νὰ μεταμορφῶνται εἰς καλλιτεχνικὰ πλάσματα μέσα εἰς τὴν δημιουργὸν ψυχὴν τοῦ καλλιτέχνου;

Ὁ καλλιτέχνης εἶνε ἢ ἐκ γενετῆς προνομιούχος φύσις, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁποῖου, ὡς εἰς κρύσταλλον φακοῦ, συγκεντροῦνται αἱ λάμψεις καὶ αἱ ἀρμονίαι τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, καὶ ὅστις αἰσθάνεται τὴν ἀκατανίκητον ἀνάγκην, ὅλας αὐτὰς τὰς ἀρμονίας αἱ ὁποῖαι λικνίζουσι τὴν ψυχὴν του, ὅλην τὴν φωτεινὴν ἄλυσσιν τῶν παραιτάσεων, αἱ ὁποῖαι περνοῦν πρὸ τῆς φαντασίας του, νὰ τὴν ἐξωτερικεύσῃ ὅχι εἰς αὐτοματικὰς κινήσεις, ὅχι εἰς ἀμελετήτους κραυγὰς, ὅχι εἰς ἀσυνειδήτους παρορμήσεις ὡς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἀλλ' εἰς δημιουργίαν καλλιτεχνικὴν, προωρισμένην νὰ γεννήσῃ εἰς τὰς ἐκλεκτὰς ψυχὰς τὴν ὑπέροχον ἐκείνην συγκίνησιν ἢ ὁποῖα καλεῖται αἰσθητικὴ συγκίνησις. Προνομιούχος εἶνε φύσις, διότι τῶ ὄντι ἀπαιτεῖται συνδρομὴ συγγενῶν καὶ εἰδικῶν χαρακτηριστῶν, πρὸς ἀνάδειξιν τοῦ καλλιτέχνου. Ἡ ἀλήθεια

τοῦ : poëta nascitur εἶναι αἰώνια. Ἡ νεωτέρα ψυχολογία, ἡ διατυπώσασα τὸν θεμελιώδη νόμον τῶν ψυχικῶν συνδυασμῶν ἀναγνωρίζει, ὅτι ἡ ψυχικὴ ιδιότης τῶν συγχρονικῶν συνδυασμῶν (J. Stuart Mill) χαρακτηρίζει τὰ ἄτομα τὰ προικισμένα ὑπὸ ζωηρᾶς ὀργανικῆς εὐαισθησίας, καθ' ὅσον γνωστὸν εἶνε ὅτι αἱ αἰσθήσεις καὶ αἱ ἰδέαι αἱ γεννῶμεναι ὑπὸ τὸ κράτος ζωηρᾶς τινος ἐντυπώσεως, συνδυάζονται στενωῶς πρὸς ἀλλήλας. Ἡ ἐπικράτησις ἐπομένως τῶν συγχρονικῶν τούτων συνδυασμῶν παράγει τάσιν εἰς ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων ὑπὸ μορφᾶς συγκεκριμένας, πλουσίας εἰς χρώματα καὶ λεπτομερείας. Ἡ διάθεσις αὕτη τοῦ πνεύματος ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην φαντασίαν, ἣτις εἶνε ὁ κύριος χαρακτήρ τοῦ καλλιτέχνου. Αἱ προνομιοῦχοι λοιπὸν ὑπάρξεις αὐταί, τὰς ὁποίας νομίζεις ὅτι φιλαρέσκως ἐδημιούργησεν ἡ φύσις, διὰ τὰ ψάλλουν τὰς καλλονας τῆς, δὲν ὑπάρχει ποτὲ φόβος νὰ παύσουν ἐξανατελλόμεναι, ἐφ' ὅσον τὸ σπάργος τῆς δημιουργίας καὶ τῆς γενέσεως κρύπτεται ὀργῶν εἰς τοὺς βαθεῖς καὶ μυστηριώδεις κόλπους τῆς φύσεως.

III

Ἐὰν τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου μεταβάλλῃ σήμερον ἡ δύναμις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἴαν τῆς φύσεως αἱ δυνάμεις δεσμεύονται ἐντὸς τῶν κραταιῶν χειρῶν τοῦ ἀνθρώπου, εἴαν ὀπισθεν τῶν μυστηρίων τοῦ παρελθόντος ἡ ἀνθρωπίνη χεὶρ ἀνεπέτασε τὴν αὐλαίαν νέων κόσμων καὶ νέων φαινομένων, εἴαν πολλαὶ πηγαὶ καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἐν τῷ παρελθόντι ἀπεστεγῶθησαν ἢ ἐστείρευσαν, εἴαν νέος κόσμος ἀνιδρύεται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων κόσμου παλαιοῦ, τὸ πνεῦμα τοῦ καλοῦ αἰώνιον φέρεται ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ κατακλυσμοῦ, ἵνα ἐμψυχώσῃ τὸν ἀναδύοντα νέον κόσμον. Ὡς τὰ πάντα ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ τέχνη ἐξελίσσεται καὶ μεταμορφοῦται, ἀλλ' οὐδέποτε ἀποθνήσκει. Ὁ Σπένσερ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ νόμος τῆς ὀργανικῆς προόδου εἶνε νόμος πάσης προόδου. Ἡ ἐξέλιξις, ἡ παρατηρουμένη ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γῆς, τῆς ζωῆς, τῆς κοινωνίας, τῆς διοικήσεως, τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς γλώσσης, ἡ αὐτὴ διέπει καὶ τὴν ἐπιστήμην, τὴν φιλολογίαν, τὴν τέχνην. Τὸ πᾶν ἀπὸ τοῦ ἀπλουστεροῦ καὶ ὁμογενεστεροῦ βαίνει ἐπὶ τὸ συνθετώτερον καὶ ἑτερογενέστερον. Τὰς μεταμορφώσεις ταύτας, ἅς ὑφίσταται κατὰ κοινὸν νόμον ἡ τέχνη, πολλοὶ ἐξέλαβον ἐκάστοτε ὡς δυσοίωνα συμπτώματα παρακμῆς καὶ θανάτου αὐτῆς.

Ἐπηρεάζουν βεβαίως αἱ ἐκ τοῦ περιβάλλοντος συνθῆκαι τὴν καλλιτεχνικὴν παραγωγὴν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπικρατούσας σήμερον θεωρίας ἡ πνευματικὴ ἰδιοφυΐα, προῖον πολυπλόκου συνδρομῆς κληρονομικῶν καὶ βιολογικῶν λόγων, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς κυριωτέρα συνθήκη τῆς ἀναδείξεως τοῦ καλλιτέχνου. Γάλλος σοφὸς ἀντικρούων τὰς ἀντιθέτους καὶ λίαν ἀποκλειστικὰς περὶ τοῦ περιβάλλοντος ἰδέας τοῦ Ταίν, παρατηρεῖ ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος αἱ θεωρίαι τοῦ Λαπλάς, τοῦ Δάρβιν, τοῦ Ζουφρουά-Σαιντ-Ἰλλαίρ, τοῦ Χελμχόλτς συμπίπτουν μὲ τὴν ἐμφάνισιν μεγάλων ποιητῶν, τοῦ Μπάύρων, τοῦ Λαμαρτίνου, τοῦ Ὑγκώ τοῦ Μυσσέ. Ἡ Ὁλλανδία ἐπίσης, ἣν ἐπιπνέει ἀτμόσφαιρα πᾶν ἄλλο ἢ ποιητικὴ, ἀντίπους αὐτὸ τοῦτο τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας, ὑπῆρξε γόνιμος εἰς μεγάλους καλλιτέχνας. Εἰς τὸ ἀρχαῖον δουκάτον τῆς Βουργονδίας, ἐνῶ καθ' ὄλον τὸ δουκάτον ἡ ἐμπορικὴ εὐεξία, αἱ πομπαί, αἱ θαλίαι καὶ αἱ πανηγύρεις ἤχμαζον, μόνη ἡ Φλάνδρα ἀνέδειξε μεγάλους καλλιτέχνας.

Δὲν βλέπω κατὰ τί ἐπομένως ἡ ἐπιστημονικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ αἰῶνος μας, ἴσως δὲ καὶ τῶν μελλόντων αἰώνων, δύναται νὰ καταστῆ ἀπρόσφορος πρὸς τὴν ζωὴν τῆς τέχνης. Ἐκ τῶν ἀναπεταννυμένων νέων ὀριζόντων ἀναπνέει αὕτη νέον ζωογόνον ἀέρα. Ἦδη οἱ μεγαλείτεροι ποιηταὶ τοῦ αἰῶνος ὁ Ἀνδρέας Σενιέ, πρῶτος ἐν Γαλλίᾳ, ὁ Σουλλὺ Πρυδώμ, ὁ Λεκόντ Σελίλ, ὁ Τέννυσων ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ οἱ μεγαλείτεροι λογοτέχνηαι μουσικοί, γλύπται, ζωγράφοι ἐπαρουσίασαν τὰ δείγματα τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης τοῦ μέλλοντος. «Ὅχι μόνον δὲν ἀποφεύγω τὰς ἐπιστήμας, μεγαλοφωνεῖ ἐν τῷ προλόγῳ μακροῦ φιλοσοφικοῦ του ποιήματος ὁ Πρυδώμ, ἀλλὰ τὰς καλῶ καὶ τὰς προκαλῶ». Ὁ δὲ αὐλικὸς ποιητῆς τῆς Ἀγγλίας, ὁ πρό τινας ἀποθανῶν Τέννυσων, ἀπαντῶν εἰς τὸν αἰσθητικὸν Ρουσχιν, ἐκδηλοῦντα τὴν ἀποστροφὴν του πρὸς τοὺς σιδηροδρόμους, ἔλεγεν ὅτι, ὅπως ἡ Φύσις, ἡ Τέχνη δύναται νὰ καλύψῃ μὲ ἄνθη καὶ αὐτὰς τὰς τροχιάς τῶν σιδηροδρόμων. Θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ συνοψίσῃ τις ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ τῆς τέχνης τῶν τελευταίων χρόνων, διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ Τέχνη, παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἐπιστήμης καὶ τὸν θόρυβον τῆς Βιομηχανίας δὲν ἔπαυσε τανύουσα τὰς πτέρυγας εἰς ὑψηλὰς πτήσεις, ἀπὸ τῶν ὁποίων νέων ἰδεωδῶν κόσμων τὸ πανόραμα θάποκαλυφθῆ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς μας.

Θὰ ἦτο πλάνη βέβαια νὰ νομίση κανεὶς ὅτι ἡ ποίησις καὶ ἡ τέχνη τοῦ μέλλοντος προορισμὸν θὰ ἔχῃ νὰ διατυπώσῃ καλλιτεχνικῶς τὰς διαφόρους ἐπιστημονικὰς θεωρίας καὶ θὰ ἔπραττε ἄχαρι ἔργον ὁ ποιητῆς ὁ ὁποῖος θ' ἀπεπειρᾶτο νὰ δώσῃ καλλι-

τεχνικὴν μορφήν εἰς τοὺς νόμους τῆς φυσικῆς αἴφνης ἢ εἰς τὰ ἐξαγόμενα τῶν χημικῶν ἀναλύσεων. Εἰς τὴν πλάνην αὐτὴν ὑπέπεσεν καὶ ὁ Σαιντ-Μπέ. Φθάνουσα εἰς ἓνα βαθμὸν ἀναπτύξεως καὶ συνθετικότητος ἢ ἐπιστήμης, λέγει, διαφεύγει τὸν ποιητὴν· ὁ ῥυθμὸς καθίσταται τότε ἀνίκανος νὰ περιλάβῃ τοὺς ἐπιστημονικοὺς τύπους καὶ διατυπώσῃ τοὺς ἐπιστημονικοὺς νόμους. Τὸ ὕφος τοῦ Λαπλάς, τοῦ Κυβιέ καὶ τοῦ Οὐμβόλδου εἶνε τότε τὸ μόνον ἀρμόζον εἰς τὴν ἔκθεσιν ἐνός σοφοῦ συστήματος.» Εἰς τὴν πλάνην αὐτὴν ἐν ἐκτάσει ἀπήνησεν ὁ Γάλλος φιλόσοφος Καρρώ, εἰς τὴν περὶ Σουλὸ Πρυδώμ μελέτην του, ἀποδείξας τὴν σύγχυσιν μεταξὺ τῆς ἐκθέσεως ἐπιστημονικῶν θεωριῶν (τῶν νόμων π. γ. τῆς ὀπτικῆς, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἢ τῆς βαρύτητος) καὶ τῆς ἐμπνεύσεως τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἄρυσθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ ποιητής. Παρ' ἡμῖν ὁ κ. Κωστής Παλαμᾶς, ὁ φιλόσοφος ποιητῆς τῶν «Ματιῶν τῆς Ψυχῆς μου», ἀφιέρωσεν εὐγλώττους γραμμὰς ὑπὲρ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ. «Βεβαίως ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἠθικὴ οὐδὲν κοινὸν ἔχουν μετὰ τοῦ ἄσματος, λέγει, ὅταν ἀδέξις στιχοπλόκος ἀποπειρᾶται νὰ συμβιβάσῃ τὰ κατ' ἐπιφάνειαν ἀσυμβίβαστα. Ἄλλ' ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ ποιητοῦ πολλάκις καὶ τὰ παρείσακτα στοιχεῖα καθαρίζονται, ἀφομοιοῦνται, ἐκποητικίζονται καὶ φέρουν εἰς φῶς νέαν δημιουργίαν καὶ νέαν ζωὴν ἀξίαν τῆς Τέχνης. («Πῶς ἐννοοῦμεν τὴν Ποίησιν»).

Ἄλλ' ἐὰν ἐκ πρώτης ἀρχῆς ὁ καλλιτέχνης δὲν προσδέχεται ἔνθους τὰ καινὰ δαιμόνια, ὁ φόβος οὗτος τοῦ καινοῦ καὶ τοῦ ἀγνώστου πρέπει νὰ ποδοθῇ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν κραταίαν δύναμιν τῆς νοσταλγίας τοῦ παρελθόντος. Πᾶν ὅ,τι συνδέεται πρὸς τὸ παρελθόν, τὴν μαγικὴν χώραν, πρὸς ἣν κατὰ προτίμησιν φέρεται τὸ πνεῦμα τοῦ καλλιτέχνου, εἶνε δι' αὐτὸν ἱερὸν καὶ ὄσιον. Ὁ ἀτμὸς καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς, οἱ νέοι οὗτοι θεοί, οἱ ἐγκαθηδρυσθέντες ἐν τῷ σηκῷ τῶν παλαιῶν ἱεροῶν, δὲν ἦτο δυνατόν ἢ νὰ ἐπισύρουν ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν κατάραν τῶν ὀνειροπόλων. Εἰς πᾶν τοῦ βῆμα ὁ πολιτισμὸς μὴ δὲν γεννᾷ καὶ μίαν νέαν ἀπογοήτευσιν; «Α! ὁ καλὸς παλαιὸς καιρὸς!» Ἄλλ' οἱ μεγάλοι, οἱ αὐτόφωτοι καλλιτέχνη, τοὺς ὁποίους δὲν δεσμεύουν τὰ παλαιὰ σύμβολα καὶ αἱ παλαιαὶ εἰκόνες, οἱ ἀληθεῖς πρωτότυποι, οἱ μὴ ἔχοντες ἀνάγκην ὅπως συγκινήσουν τοὺς συγχρόνους τῶν νᾶνατρέξουν εἰς τὴν ἐσκωριασμένην ὀπλοθήκην τῶν προγόνων τῶν, ἀλλ' ἐτάζοντες τὰ βάθη τῶν φαινομένων, οἱ συλλαμβάνοντες μυθίως τὰ πάθη τὰ κυμαίνοντα τοὺς συγχρόνους τῶν, ἐκεῖνοι καὶ ἀπὸ τῶν ἀνθέων τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ μιλῶσι τὸ εὖσομον μέλι τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης, ἀποδεικνύοντες ὅτι

«ὁ κόσμος τῶν πνευμάτων, δὲν ἐκλείσθη διὰ παντός» καὶ ὅτι ὑπεράνω τῆς ἐπιστήμης ὁ ὄνειρώδης κόσμος τοῦ μυστηρίου καὶ τῆς μεταφυσικῆς ἀπλώνει τὴν μαγικὴν του ἀτμόσφαιραν, ἀχανῆ καὶ ἄπειρον διὰ τοὺς ἔχοντας τὴν δύναμιν νὰ ταινύσουν τὰς πτέρυγας των μέχρις αὐτῆς.

Ὁ μέγας Σκανδιναυὸς ποιητῆς Ἰψεν, εἰς ἓν τῶν τελευταίων αὐτοῦ δραματικῶν ἔργων, τὸν «Ἀρχιτέκτονα Σόλνες», συμβολίζει θαυμασιῶς τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας ἐξεθέσαμεν εἰς τὰς γραμμάς αὐτάς. Ὁ ἀρχιτέκτων Σόλνες συλλομβάνων τὴν ἀπόφασιν νὰ κατασκευάζῃ ἐφεξῆς ἀντὶ ναῶν, μαγικοὺς πύργους, στηριζομένους ὅμως ἐπὶ στερεῶν θεμελίων συμβολίζει τὴν τελευταίαν ἐξέλιξιν τοῦ αἰῶνος. Νέα ὄντως τάσις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας φέρει τὰ πνεύματα πρὸς τὸ μυστήριον καὶ τὴν ὄνειροπόλησιν, ἐνῶ συγχρόνως ὁ θετικισμὸς καὶ ὁ πραγματισμὸς ἐκτείνεται νικηφόρος πανταχοῦ.

Σόλνες. Λοιπὸν Ἰλδα, (ἢ Ἰλδα ἐκπροσωπεῖ τὴν νεότητα καὶ τὴν φαντασίαν) εἰς τὸ ἐξῆς θὰ κτιζώμεν μαζί.

Ἰλδα, (ὑπομειδιῶσα). Μαγικὰ παλάτια.

Σόλνες. Ναί, ἀλλὰ κτισμένα ἐπὶ στερεῶν θεμελίων.

ΠΕΤΡΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Πρόχειρος ἀπάντησις τοῦ Alfred Musset εἰς τὴν ἐρώτησιν
τί εἶνε ἡ ποίησις ;

Νὰ διώχῃ τοὺς συλλογισμοὺς, τὸ νοῦ νὰ συγκεντρῶνῃ
Κε' ἐπάνω 'ς ἄξονα χρυσοῦ νὰ τόνε προσηλώνῃ·
Ἐκεῖ νὰ μένῃ ἀμφιρρεπής, ἀλλὰ χωρὶς νὰ κλίνῃ·
Νὰ κἀνῇ τ' ὥρα τ' ὄνειρο αἰῶνος νὰ γίνῃ·
Νὰ ἀγαπᾷ τὸ ἀληθινὸ, τὸ ὥρατο νὰ λατρεύῃ,
Παντοῦ τὴν ἀρμονίαν των με πόθο νὰ γυρεύῃ,
Μέσ' 'ς τὴν καρδιά σου ν' ἀγροικᾷ τὸ πνεῦμά του ὅ,τι λέῃ·
Μονάχος του νὰ τραγουδᾷ καὶ νὰ γελᾷ, νὰ κλαίῃ·
Ἀπ' τὸ γλυκὸ χαμόγελο, ἀπ' τὴ ματιὰ, ἀπ' τὴ λέξι,
Ἀπὸ τὸ μαῦρο στεναγμὸ ἔργο ὡμορφο νὰ πλέξῃ·
Νὰ κἀνῃ ἀπὸ 'να δάκρυο λευκὸ μαργαριτάρι·
Τέτοια ποθεῖ ὁ ποιητῆς 'ς τὸν κόσμον ν' ἀχῇ χάρι·
Μὲ τέτοια ὄνειρα περνᾷ 'ς τὸν κόσμον τὴ ζωὴ του,
Αὐτὰ νομίζει πλοῦτη του, αὐτὰ ζητᾷ ἡ ψυχὴ του.

(Κατὰ τὸ Γαλλικόν)

ΚΩΝΣΤ. ΔΙΒΙΕΡΑΤΟΣ